



PRESSMEDDELANDE

2001-05-15

Skolelevers drogvanor 2001

Preliminär sammanfattning av resultaten

Andersson B, Hibell B, Hvitfeldt T: *Skolelevers drogvanor 2001*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN). Rapporten beräknas bli färdig under hösten 2001.

Sammanfattning

Undersökningen visade att det skett en viss ökning av alkoholkonsumtionen bland eleverna i årskurs 9 fram till år 2000. Några stora förändringar finns dock inte mellan de båda senaste undersökningarna. Andelen rökare har legat relativt jämnt de senaste åren. Andelen elever som använt narkotika har ökat gradvis sedan början av 1990-talet och i 2001 års undersökning hade 10% bland pojkarna och 9% bland flickorna provat narkotika.

Inledning

Sedan 1971 har årliga undersökningar genomförts av skolungdomars alkohol-, narkotika-, tobaks- och sniftningsvanor. Undersökningarna har utförts på riksrepresentativa urval i årskurs 9. Undersökningarna har genomförts som anonyma gruppenkäter i klassrummen. I 2001 års undersökning deltog 5 675 elever i årskurs 9. Bortfallet på grund av frånvaro vid enkättillfället var 14%.

Vissa begrepp som förekommer i tabellerna, t ex *intensivkonsumtion* och *alkoholkonsument*, kan behöva förklaras närmare.

Intensivkonsumtion (tidigare kallad storkonsumtion) innebär att man dricker alkohol motsvarande minst en halv "kvarting" sprit eller en helflaska vin eller 4 burkar starköl eller samma mängd blanddrycker (t ex cider och alkoholisk) eller 6 burkar folköl vid samma tillfälle.

Alkoholkonsument. Det finns många olika sätt att definiera begreppet alkoholkonsument. Ett är att utgå ifrån om man överhuvudtaget druckit någon alkoholhaltig dryck under sin livstid, medan ett annat är att fastställa en begränsad tidsenhet och med alkoholkonsument avse den, som använt alkohol under denna tid (t ex senaste 12 månaderna). Ytterligare en faktor att ta hänsyn till är konsumtionskvantiteten. Skall det räcka med att bara ha smakat på en alkoholdryck eller skall man dricka åtminstone en fastställd mängd för att bli betraktad som alkoholkonsument?

För att bli klassificerad som alkoholkonsument i föreliggande undersökning är det tillräckligt att vederbörande "en gång om året eller mer sällan" dricker antingen ett glas öl (gäller ej lättöl), 2 cl av s k blanddrycker, 2 cl vin eller 2 cl sprit. Denna definition har erhållits genom att kombinera den lägsta konsumtionsfrekvensen i frågeformuläret med den lägsta konsumtionskvantiteten för varje dryck. Alla personer som svarat på frågan om frekvensen och kvantiteten för de drycker som ingått har klassificerats som alkoholkonsumenter eller icke-konsumenter.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN)

Postadress
Box 70412
107 25 STOCKHOLM

Besöksadress
Olof Palmes gata 17
STOCKHOLM

Telefon
08-412 46 00

Telefax
08-10 46 41

E-post
can@can.se

Resultat

Alkohol. En viss ökning av alkoholkonsumtionen kan noteras bland pojkarna under 1990-talet och början av 2000-talet. Den framkommer dock inte specifikt för någon enstaka variabel utan snarare av den sammantagna bilden av samtliga konsumtionsvariabler. Bland pojkarna ökar t ex andelen konsumenter av samtliga drycker, andelen som intensivkonsumerar och andelen som är berusad vid varje eller nästan varje tillfälle de dricker. Allt detta tillsammans visar på att pojkarnas konsumtion ökat något under det senaste decenniet. Däremot finns det inga större förändringar mellan de två senaste undersökningarna.

Alkoholkonsumenter. Andelen alkoholkonsumenter bland eleverna i årskurs 9 minskade under större delen av 1980-talet. Från 1989 har andelarna varierat något, men könsskillnaderna har varit små. I årets studie var andelen alkoholkonsumenter 78% bland flickorna och 75% bland pojkarna.

Konsumenter av olika drycker. Ser man på de olika alkoholdryckerna var för sig kan det konstateras att andelen konsumenter av folköl, starköl och sprit ökade mellan 1989 och 1991. I de senaste undersökningarna är det färre elever som uppger att de dricker folköl. Andelen konsumenter av *starköl* har varit relativt oförändrad under senare år. Genomgående gäller att det är vanligare bland pojkar än bland flickor att dricka öl. För vin gäller det omvända förhållandet. För pojkarna kan det skönjas en minskning av andelen vinkonsumenter sedan början av 1990-talet medan flickornas värden varit mer oförändrade. Det har de senaste åren varit något fler spritkonsumenter bland flickorna än bland pojkarna. År 2001 var andelen spritkonsumenter totalt sett något lägre än år 2000.

När s k *alkoläsk* introducerades i Sverige blev den mycket snabbt populär bland yngre tonåringar, inte minst bland flickorna. År 1997 infördes en fråga om konsumtion av *alkoläsk* i frågeformuläret. Resultatet visade att 54% av pojkarna och 58 % av flickorna hade druckit *alkoläsk* under de senaste 12 månaderna. Majoriteten av dessa hade gjort detta mer än en gång. Efterhand har emellertid också *cider* (med en alkoholhalt motsvarande ungefär *starköl*) ökat i popularitet bland ungdomar. Detta har lett till att en ny fråga i formuläret som avser s k *blanddrycker* (*alkoläsk, cider, wine coolers* etc) introducerats. I årets undersökning uppgav 67% av pojkarna och 75% av flickorna att de dricker *blanddrycker*.

Andelen elever som svarat att de druckit *hembränt* under de senaste 12 månaderna ökade under perioden 1991-1995. Bland pojkarna ökade andelen från 34 till 42% och bland flickorna från 30 till 43%. År 2001 hade andelen sjunkit till ca 35% bland såväl pojkarna som flickorna.

Konsumtionskvantiteter. I början av 1990-talet blev det vanligare att dricka förhållandevis stora mängder folköl. Andelen som svarade att de brukar dricka 5 burkar folköl eller mer ökade således bland pojkarna från 21 % 1989 till 31 % 1995 och bland flickorna från 6 till 17 %. Pojkarnas andel låg sedan kring 30%, för att sedan sjunka under senare år (20% 2001). Även bland flickor har motsvarande andel varit lägre i de båda senaste årens undersökningar (7%) jämfört med för några år sedan (16% 1997). Motsvarande siffror för *starköl* var 2001 16% för pojkarna och 4% för flickorna, vilket är en viss uppgång för pojkarna jämfört med senare år.

Beträffande vin har andelen som brukar dricka 60 cl eller mer vid varje dryckestillfälle minskat något bland pojkarna sedan början av 1990-talet (från 14 till 8%). Hos flickorna ökade dock värdena något i mitten på 1990-talet för att återgå till tidigare nivåer (8%) i de senaste undersökningarna. Andelen elever som brukar dricka 35 cl sprit (tom 1996 37 cl) eller mer har ökat något under 1990-talet och låg 2001 på 27% av pojkarna och 17% av flickorna. Andelen elever som uppgett att de brukar dricka minst fem flaskor *blanddrycker* vid varje tillfälle var 2001 11% bland pojkarna, medan motsvarande andel bland flickorna var 4%.

I början av 1990-talet ökade andelen pojkar som uppgav att de *intensivkonsumerade* någon gång i månaden eller oftare. Därefter har värdena varit relativt oförändrade (ca 30%). Flickornas värden ökade till mitten på 1990-talet (24% 1995) och har planat ut på den nivån (25% 2001).

Av eleverna i nionde klass har ca 36% aldrig varit berusade. Drygt en tredjedel uppger att de upplevde sin första berusning vid 13-14 års ålder, dvs någon gång i årskurs 7 eller 8. Det är mycket få elever som varit berusade före 13 års ålder, men det är något fler pojkar än flickor som uppger detta (framgår ej av tabell).

Vissa av eleverna i nian berusar sig emellertid ganska ofta och de som svarat att de känner sig berusade "varje" eller "nästan varje gång" de dricker, ökade såväl bland pojkarna bland flickorna i slutet av 1980-talet. Pojkarnas andel har därefter legat i stort sett oförändrad kring 40% (38% 2001). Flickornas andel ökade från 29% 1989 till 42% 1995. År 2001 var motsvarande värde 38%.

Konsumtion senaste veckan. I början av 1990-talet ökade andelen elever som druckit alkohol den senaste veckan. Därefter har värdena varit relativt oförändrade för att 2001 uppgå till 37% bland pojkarna och 32% bland flickorna.

Tobak. Rökning var betydligt vanligare under början av 1970-talet än det är idag. Det bör emellertid framhållas att rökfrågans formulering ändrades 1983 och 1997, vilket medförde vissa förändringar i svarsfördelningarna. Under slutet av 1980-talet var andelen pojkar som röker i stort sett oförändrad fram till 1989 då en ökning inträffade från 17% 1988 till 23% 1989. Hos flickorna var motsvarande värden 24 och 30%. Därefter minskade andelen rökare och under senare år har värdena varit relativt oförändrade. För att ha kontroll över förändringar i samband med ändringen av frågorna 1997 fick varannan elev svara enligt den gamla frågekonstruktionen och varannan enligt den nya. Tabellen visar att det nya sättet att fråga ger betydligt fler rökare, men att ingen reell ökning inträffat mellan 1997 och 2001.

Även snusfrågan har genomgått förändringar under åren. Den senaste genomfördes samtidigt med rökfrågan i samband med 1997 års studie. Också här ger det nya sättet att fråga något förhöjda värden. Mellan 1997 och 2001 har en viss ökning skett bland pojkarna, från 21 till 27%.

Det är fler flickor än pojkar som röker medan förhållandet är det motsatta när det gäller snusning, vilket för övrigt är mycket ovanligt bland flickorna.

Narkotika. Andelen elever som någon gång använt narkotika minskade betydligt under 1970- och 1980-talen. År 1989 låg andelen som använt narkotika på sin lägsta nivå (3%), men har därefter ökat gradvis, först bland pojkarna och därefter bland flickorna. Ökningarna från ett år till ett annat har inte varit stora, men sammantaget blir förändringen betydande. Sålunda är värdena ungefär tre gånger så höga i den senaste undersökningen (10% bland pojkarna och 9% bland flickorna).

Parallellt med ökningen i andelen elever som använt narkotika har det också blivit fler som säger sig ha haft möjlighet att prova. Sedan slutet på 1980-talet har det, bland dem som aldrig använt narkotika, skett en fördubbling i andelen som svarat att de haft möjlighet att prova narkotika. I den senaste undersökningen har det skett en viss minskning bland pojkarna medan värdena varit oförändrade bland flickorna.

Sniffning. Förändringarna av sniffningsvanorna har varit likartad narkotikavanornas utveckling. Efter en kontinuerlig minskning under 1970- och 1980-talen i andelen som sniffat har dessa värden åter ökat. Mellan 1991 och 1995 ökade andelen som sniffat från 6 till 12 % bland pojkarna och från 3 till 7 % bland flickorna. Men i de två senaste årens studier har nivåerna varit lägre och i årets studie var det 8% av pojkarna och 7% av flickorna som uppgav att de någon gång sniffat.

Dopning. I 1993 års undersökning infördes några frågor om dopning. Bland pojkarna har det i samtliga undersökningar sedan dess varit mellan 0 och 1% som uppgett att de använt anabola steroider. I årets undersökning har 1% (d v s ett värde överstigande 0,4) av pojkarna använt anabola steroider, och värdet är detsamma för tillväxthormon. Bland flickorna har värdena för både anabola steroider och tillväxthormon legat på 0% sedan 1993.

Upplysningar om undersökningen lämnas av:

Thomas Hvitfeldt 073-649 64 57 el 08-412 46 00

Björn Hibell 070-514 15 08

CAN, Box 70 412, 107 25 STOCKHOLM Tel: 08/ 412 46 00 Fax: 08/10 46 41

| Pojkar | | | | | | | | | | | | |
|---|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|
| År | 71 | 74 | 79 | 86 | 89 | 91 | 93 | 95 | 97 | 99 | 00 | 01 |
| Alkohol | | | | | | | | | | | | |
| Alkoholkonsumenter | 91 | 87 | 86 | 79 | 77 | 78 | 78 | 77 | 76 | 73 | 77 | 75 |
| Konsumenter av folköl | . | . | 70 | 65 | 62 | 70 | 68 | 68 | 67 | 58 | 61 | 55 |
| Konsumenter av starköl | . | . | 67 | 59 | 60 | 64 | 64 | 58 | 58 | 55 | 59 | 57 |
| Konsumenter av vin | 74 | 71 | 72 | 66 | 52 | 55 | 51 | 46 | 45 | 41 | 43 | 42 |
| Konsumenter av sprit | 76 | 76 | 75 | 67 | 65 | 71 | 68 | 63 | 63 | 63 | 67 | 63 |
| Konsumenter av blanddrycker (cider, alkoholäsk etc.) | . | . | . | . | . | . | . | . | . | 62 | 68 | 67 |
| 5 burkar folköl eller mer/dryckestillfälle | . | . | 24 | 20 | 21 | 23 | 25 | 31 | 30 | 25 | 26 | 20 |
| 5 burkar starköl eller mer/dryckestillfälle | . | . | 21 | 14 | 15 | 16 | 16 | 15 | 14 | 14 | 17 | 16 |
| 60 cl vin eller mer/dryckestillfälle | 24 | 18 | 21 | 20 | 14 | 14 | 13 | 12 | 11 | 8 | 8 | 8 |
| 35 cl sprit eller mer/dryckestillfälle ^a | 38 | 38 | 42 | 27 | 25 | 27 | 27 | 25 | 26 | 27 | 29 | 27 |
| 5 flaskor blanddrycker eller mer/dryckestillfälle | . | . | . | . | . | . | . | . | . | 11 | 12 | 11 |
| Druckit alkohol senaste veckan | . | . | . | 28 | 29 | 34 | 35 | 33 | 35 | 35 | 36 | 37 |
| Druckit "hembränt" de senaste 12 månaderna | . | . | . | . | . | 34 | 38 | 42 | 40 | 41 | 38 | 35 |
| Intensivkonsumtion ^b någon gång/mån eller oftare | . | 32 | 35 | 23 | 26 | 29 | 30 | 29 | 29 | 30 | 33 | 30 |
| Berusad varje/nästan varje gång man dricker | . | 43 | 40 | 33 | 37 | 39 | 39 | 39 | 38 | 37 | 39 | 38 |
| Tobak | | | | | | | | | | | | |
| Röker ^c | 41 | 31 | 21 | 17 | 23 | 19 | 20 | 19 | 17 | . | . | . |
| Röker (frågan något ändrad 1997) | . | . | . | . | . | . | . | . | 28 | 30 | 30 | 30 |
| Snusar ^d | . | 25 | 29 | 24 | 20 | 16 | 17 | 19 | 17 | . | . | . |
| Snusar (frågan något ändrad 1997) | . | . | . | . | . | . | . | . | 21 | 23 | 27 | 27 |
| Narkotika | | | | | | | | | | | | |
| Har haft möjlighet att prova narkotika ^e | 30 | 21 | 19 | 13 | 13 | 14 | 17 | 22 | 26 | 27 | 28 | 25 |
| Använt narkotika ^f | 14 | 8 | 7 | 5 | 3 | 4 | 5 | 7 | 8 | 9 | 10 | 10 |
| Sniffat | | | | | | | | | | | | |
| | . | . | . | 8 | 6 | 6 | 9 | 12 | 10 | 13 | 11 | 8 |
| Dopning | | | | | | | | | | | | |
| Använt anabola steroider | . | . | . | . | . | . | 1 | 0 | 1 | 0 | 1 | 1 |
| Använt tillväxthormon | . | . | . | . | . | . | 1 | 0 | 0 | 0 | 0 | 1 |

^a Till och med 1996: 37 cl.

^b Intensivkonsumtion = ½ "kvartering" sprit eller 1 helflaska vin eller fyra burkar starköl eller sex burkar folköl vid samma tillfälle.

^c Rökfrågan formulerades om 1983. Data före detta år är alltså inte direkt jämförbara med senare år.

^d Snusfrågan ändrades något 1983 och 1991 vilket bör beaktas vid tolkningen av resultaten.

^e Frågeställningen omformulerades något 1983 vilket bör beaktas vid tolkningen av resultaten. Värdena är beräknade på dem som aldrig provat narkotika.

^f Vissa värden från tidigare år justerades 1999 efter genomgång av data

| Flickor | | | | | | | | | | | | |
|---|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|
| År | 71 | 74 | 79 | 86 | 89 | 91 | 93 | 95 | 97 | 99 | 00 | 01 |
| Alkohol | | | | | | | | | | | | |
| Alkoholkonsumenter | 90 | 89 | 90 | 77 | 74 | 76 | 77 | 78 | 78 | 78 | 79 | 78 |
| Konsumenter av folköl | . | . | 64 | 51 | 49 | 56 | 60 | 63 | 61 | 49 | 48 | 46 |
| Konsumenter av starköl | . | . | 66 | 43 | 48 | 53 | 54 | 52 | 51 | 47 | 47 | 46 |
| Konsumenter av vin | 82 | 78 | 81 | 70 | 59 | 65 | 59 | 65 | 61 | 61 | 62 | 61 |
| Konsumenter av sprit | 72 | 75 | 81 | 65 | 63 | 70 | 67 | 69 | 68 | 67 | 68 | 66 |
| Konsumenter av blanddrycker (cider, alkoholäsk etc.) | . | . | . | . | . | . | . | . | . | 73 | 73 | 75 |
| 5 burkar folköl eller mer/dryckestillfälle | . | . | 9 | 5 | 6 | 9 | 12 | 17 | 16 | 10 | 7 | 7 |
| 5 burkar starköl eller mer/dryckestillfälle | . | . | 9 | 3 | 3 | 5 | 5 | 3 | 4 | 4 | 3 | 4 |
| 60 cl vin eller mer/dryckestillfälle | 8 | 7 | 13 | 11 | 9 | 10 | 10 | 14 | 13 | 9 | 9 | 8 |
| 35 cl sprit eller mer/dryckestillfälle ^a | 12 | 16 | 27 | 12 | 12 | 13 | 15 | 13 | 15 | 16 | 18 | 17 |
| 5 flaskor blanddrycker eller mer/dryckestillfälle | . | . | . | . | . | . | . | . | . | 7 | 5 | 4 |
| Druckit alkohol senaste veckan | . | . | . | 22 | 24 | 28 | 27 | 30 | 30 | 29 | 29 | 32 |
| Druckit "hembränt" de senaste 12 månaderna | . | . | . | . | . | 30 | 35 | 43 | 39 | 40 | 39 | 36 |
| Intensivkonsumtion ^b någon gång/mån eller oftare | . | 19 | 30 | 14 | 17 | 20 | 22 | 24 | 23 | 22 | 23 | 25 |
| Berusad varje/nästan varje gång man dricker | . | 34 | 34 | 27 | 29 | 35 | 36 | 42 | 39 | 36 | 38 | 38 |
| Tobak | | | | | | | | | | | | |
| Röker ^c | 47 | 45 | 34 | 22 | 30 | 27 | 26 | 27 | 25 | . | . | . |
| Röker (frågan något ändrad 1997) | . | . | . | . | . | . | . | . | 37 | 36 | 37 | 36 |
| Snusar ^d | . | 4 | 6 | 2 | 3 | 1 | 0 | 1 | 1 | . | . | . |
| Snusar (frågan något ändrad 1997) | . | . | . | . | . | . | . | . | 3 | 3 | 4 | 5 |
| Narkotika | | | | | | | | | | | | |
| Har haft möjlighet att prova narkotika ^e | 34 | 27 | 20 | 10 | 12 | 14 | 16 | 23 | 26 | 24 | 25 | 25 |
| Använt narkotika ^f | 16 | 7 | 6 | 3 | 3 | 3 | 5 | 5 | 7 | 7 | 8 | 9 |
| Sniffat | . | . | . | 8 | 6 | 3 | 4 | 7 | 7 | 11 | 7 | 7 |
| Dopning | | | | | | | | | | | | |
| Använt anabola steroider | . | . | . | . | . | . | . | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Använt tillväxthormon | . | . | . | . | . | . | . | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |

^a Till och med 1996: 37 cl.

^b Intensivkonsumtion = ½ "kvartering" sprit eller 1 helflaska vin eller fyra burkar starköl eller sex burkar folköl vid samma tillfälle.

^c Rökfrågan formulerades om 1983. Data före detta år är alltså inte direkt jämförbara med senare år.

^d Snusfrågan ändrades något 1983 och 1991 vilket bör beaktas vid tolkningen av resultaten.

^e Frågeställningen omformulerades något 1983 vilket bör beaktas vid tolkningen av resultaten. Värdena är beräknade på dem som aldrig provat narkotika.

^f Vissa värden från tidigare år justerades 1999 efter genomgång av data